

Paul Consten, *I.D. Fransen van de Putte [1822-1902]. Het leven van een selfmade politicus* (Vantilt; Nijmegen, 2019) 416p., ill., €29,50 ISBN 9789460044663

Uit de suiker en de tabak in de politiek

De Nederlandse geschiedschrijving is vrij schamel bedeed met biografieën van vooraanstaande koloniale staatslieden. Reeds in 1975 laakte Cees Fasseur in dit tijdschrift de geringe belangstelling voor politici zoals Van Hoëvell, Rochussen, Pahud, Mijer, Loudon en De Waal. *Trouw* kopte kort daarna dat ook de levensschets van Isaïc Fransen van de Putte (1822-1902) veel te lang op zich liet wachten. De oproep had weinig effect. Fasseur deed een poging om het leven van laatstgenoemde staatsman te beschrijven, maar die mislukte. Bronnenschaarste was niet het punt. Van de Putte liet immers een omvangrijk, zij het niet in één hand bewaard gebleven, archief na. Problematisch was vooral dat de hoofdpersoon ‘een vrijwel onleesbaar pootje’ had, aldus Fasseur in *Dubbelspoor*. Gelukkig weerhield dit Paul Consten er niet van om een promotieonderzoek naar Van de Putte te starten. De Leidse buitenpromovendus wist het handschrift wél te ontcijferen en verzamelde een stevig bronnen corpus. Zijn inspanningen resulteerden in een lezenswaardig portret van een belangrijk koloniaal hervormer.

Voor historici en staatsrechtbeoefenaars is Van de Putte geen onbekende, met name omdat deze man Thorbecke tijdelijk uit het zadel lichtte. Toch lag het niet voor de hand dat ‘Putje’, zoals intimi hem noemden, op het Binnenhof actief zou worden. Volgens Consten vertoont diens vroege levensloop treffende gelijkenissen met *Uit de suiker in de tabak*. Net als de hoofdpersoon van deze roman van P.A. Daum – omstreeks 1885 ongekend populair – was Van de Putte van burgerlijke komaf, vertrok hij als zwart schaap naar Indië en exploiteerde hij daar suiker- en tabaksplantages. Uiteindelijk kwam Van de Putte goed terecht. Toen hij terugkeerde *in patriam*, was hij miljonair.

Rentenieren deed de *selfmade man* niet. Hij nam – als enige parlementariër zonder academische graad – zitting in de Tweede Kamer. De debutant hield in 1862 een provocerende *maidenspeech*, die diverse toehoorders in het verkeerde keelgat schoot. Niettemin schopte hij het al snel tot minister van Koloniën in het tweede kabinet-Thorbecke. Na een ministerscrisis over de invoering van een Indisch strafwetboek trok Thorbecke zich terug uit

zijn eigen kabinet. Van de Putte formeerde daarop met vooruitstrevende liberale medestanders, de 'Puttianen', een nieuwe bewindsploeg. Krap honderd dagen na het aantreden in 1866 viel het kabinet over de Indische grondpolitiek. Van de Putte trad af, maar verdween niet van het politieke toneel. Tussen 1872 en 1874 bestierde hij opnieuw het departement van Koloniën. Het werd geen succes. Terwijl in Indië de Atjehoorlog uitbrak, verloren de liberalen in eigen land steeds meer terrein. In 1880 vertrok Franssen van de Putte naar 'de overkant', alwaar hij Eerste Kamerlid bleef tot aan zijn dood.

Naar eigen zeggen haalt Consten Van de Putte 'eindelijk uit de kantlijn van de geschiedenis'. Terecht, want Van de Putte heeft zijn stempel stevig gedrukt op de Nederlandse (koloniale) politiek en verdient de vergetelheid niet. In de eerste plaats introduceerde hij een nieuwe debatstijl. De 'realist met een visie' koketteerde graag met zijn ondernemersmanieren en overviel daarmee de gevestigde orde. Vooral Thorbecke moest het ontgelden. Deze domineerde lange tijd de Tweede Kamer, zowel inhoudelijk als naar stijl, maar wist zich geen raad met het onconventionele optreden van Van de Putte. In de tweede plaats logen Van de Puttes wapenfeiten er niet om. Onder zijn ministerschap werd de koloniale beleidsagenda ten gunste van de gekoloniseerde bevolking hervormd. Hij schafte de slavernij in Suriname af, hekelde lijfstraffen in Indië en ontmantelde het Cultuurstelsel. Dit overigens niet met het oog op onafhankelijkheid. Integendeel, zijn doel was om de bevolking voor het gouvernement te winnen en Indië voor Nederland te behouden.

Terug naar de onderhavige biografie. Consten kiest, zoals vrijwel alle biografen,

voor een chronologische opbouw. In de inleiding behandelt hij de onderzoeksvragen en zet hij de historiografische inbedding van het onderzoek helder uiteen. Jammer is dat een uitgebreide verantwoording over methoden en bronnen ontbreekt. Daarna maakt Consten ruimte vrij voor de levensfasen waarop historici voorheen beperkt zicht hadden: de jeugdjaren, de Javaanse tijd en de periode voorafgaand aan zijn verkiezing. De biograaf weet goed zijn weg te vinden in de relevante literatuur en verrijkt deze op punten met nieuw bronmateriaal. De Indische hoofdstukken geven ook blijk van inzicht in de complexe bestuurs- en maatschappijstructuren van de kolonie. 'De Javaan' blijft voor de lezer echter te zeer een abstractie; de impact van het plantagewerk op de bevolking van de Indonesische archipel had nog meer mogen worden uitgediept.

Het zwaartepunt van dit boek ligt – begrijpelijkerwijs – bij Van de Puttes politieke activiteiten. Consten laat met een vlotte, ietwat klassieke pen zien hoe de gebiografeerde zich ontwikkelde als Kamerlid, minister en premier. In het bijzonder de meningsverschillen met Thorbecke zijn fraai opgetekend. Het koloniale speelt ook in de zes politieke hoofdstukken een belangrijke rol. Dat verbaast niet. De liefde voor 'de Oost' was per slot van rekening dé drijfveer voor Van de Putte. Toch gaat dit boek niet louter over koloniale politiek. Consten verliest de privépersoon namelijk niet uit het oog. Hij heeft wetenswaardige details over het gezins- en gevoelsleven van Van de Putte door zijn beschouwingen heen gevlochten. De biografie krijgt daardoor een interessant persoonlijk reliëf. Knap is dat Consten een prettig evenwicht heeft weten te bewaren

tussen het beschrijven van persoon en karakter enerzijds en context anderzijds. Hij is kritisch, maar oordeelt niet. Zijn conclusies zijn, hoewel wat samenvattend van aard, weldoordacht en gebalanceerd.

Al met al is dit een waardevolle bijdrage aan zowel de politieke als de koloniale geschiedschrijving. De biografie overtuigt qua compositie, en interpretatie. Het boek is bovendien onderhoudend geschreven. Slechts hier en daar

is het een tikkeltje te gedetailleerd. Dat laatste moet de geïnteresseerde lezer echter beslist niet afschrikken. Met pakweg 300 pagina's hoofdtekst is deze biografie zeer behapbaar. Tot slot een compliment over de vorm: dit boek is niet alleen rijk geïllustreerd, maar ook bijzonder fraai uitgegeven.

Rowin Jansen, Radboud Universiteit Nijmegen